

Kas vasakpööre hariduses?

Lugedes "Õpetajate Lehe" 28. aprilli numbrit, mis kajastab peajasjalikult hariduskonverentsi materjale, sattus pilk minister PEETER KREITZBERGI ettekandele. Iseenesest ei pakkunud see kuigi palju uut, enamasti on tegemist teada-tuntud seisukohatadega. Vastavat ideoloogiat on ilmselt pikemat aega hoolikalt ette valmistatud, leitud sobiv moment ja väljund selle avalikkuse ette toomiseks.

Eriti kuumaks sõnaks on saanud osalusdemokraatia. Ehk lahtiseletatult — võluviis "sigadusi" välja mõtlevate ametnike korralekutsumiseks. Jäägu asjaosaliste südameetunnistusele, kuidas nad selle mõiste sisu või õigemini praktikas realiseerumist mõistavad, igal juhul vääraks see diskussiooni.

Toetan siinkohal Marju Lauristini, kes on soovitanud mitte segi ajada kahte täiesti erinevat asja — osalusdemokraatiat ja demokraatlikku juhtimist. Tundub, et viimane variant rahuldaks kõikide osapoolte nõudmisi paremini.

Kahtlusi osalusdemokraatliku juhtimise inimsöbralikkuses tekitavad ka viimased Kultuuri- ja Haridusministeeriumi tasandil vastuvõetud otsused. Pean siinkohal silmas emakeele riikliku eksami edasilükkamist, seejärel väljatöötatud ideoloogia prügikasti viskamist ja lõpuks hoopis ärajätmist.

Kui osalusdemokraatia seisneb selles, et minister koos paari koolidirektoriga (ja neid on tõesti ainult paar-kolm) võtab vastu otsuseid, apelleerides enamiku koolidirektorite arvamusele, siis meenutab see pigem diktatuuri kui demokraatiat. Näiteks Harjumaa koolidirektoritest hääletas vastavalt nõupidamisel ainult üks eksami ärajätmise poolt, ülejäänud olid seda meelt, et eksam peaks siiski toimuma.

Aga lugegem veel ettekannet ja täpsemalt seda osa, kus on juttu võimalikest konkreetsetest sammudest — sellest, mida oleks tarvis hariduselu edendamiseks ette võtta.

Tsentraliseerimine kasvab

Muu hulgas sisaldub seal mõnede funktsioonide ära võtmine omavalitsuselt, koolide tsentraliseeritud varustamine õppevahenditega, riikliku õpetajate täiendussüsteemi taastamine ja lõpuks Haridusministeeriumi taastamine.

Siinkohal tahaks küsida — kui see kõik ei ole vasakpööre ehk lausa sotsialism, siis mis see on?

Omavalitsused on praegu tõesti nõrgad, aga kas on ühiskonnas olemas mõni riiklik struktuur, mis seda ei oleks? Kui me ei anna omavalitsustele võimalust, jääbki riik igavesti kohaliku tasandi küsimusi koordineerima ja otsustama.

Jah, kutseharidusega on tõesti probleeme, kuid praegune kutseharidussüsteem on ka üks suurimaid hariduse raha tuuldeloojaid ja see pole kellelegi saladus.

Tutvumist väärivad mitmed koostatud aktid. Näiteks Vigala Põllutöökooli kohta käiv materjal, mis nõuaks lausa omaette artiklit ja mille kohta võib "Kevade" kõstri kombel nentida, et "enne läheb jumala päike looja, kui...". On põhjendatud kahtlusi, et nimetatud kool pole ainus omataoliste hulgas.

Reformi kutsehariduses nagu üldhariduseski saab alustada siiski õppekavast, mitte juhtimisfunktsioonide koondamisest ministeeriumi tasandile.

Riiklikku tsentraliseeritud varusta-

mist õppevahenditega võib käsitleda kui otsest käsumajanduse taastamist. Praeguseks on jõutud niikaugele, et koolide õpikute varustamise mehhanism toimib. Seda võivad kinnitada ka õpikute väljaandmisele spetsialiseerunud kirjastused.

Iseküsimus on, kuidas tellijatelt ehk maakondadest-linnadest raha laekub — seda lihtsalt alati pole. Igal juhul toimib praegu nii õpikute kui ka muude õppevahendite osas vaba konkurents niivõrd, kuivõrd see ühes Eesti-suurus riigis üldse võimalik on.

Iga kool otsustagu ise

Ehk ei vaja me mitte tsentraliseeritud varustamist õppevahenditega, vaid sihtotstarbelist summat tellija taskus. Iga kool otsustab vastavalt oma vajadustele ise, kas kulutada see summa katseklaaside, gloobuste või luukere soetamiseks.

Loomulikult võimaldab õppevahendite tsentraliseeritud jaotamine piruka juures olijatele mõnusa äraelamise aastateks.

Kirjastuse "Avita" poole ongi juba pöördunud põhikooli õpiku kirjastamiseks 25 000-lises tiraažis, maksjaks Kultuuri- ja Haridusministeerium. Antud juhul on kirjastuse direktor põhimõttekindel ja ei jätanud asja ainult enda teada.

Ühest küljest on probleem selles, et tegelik vajadus on kõige rohkem 15 000 õpikut ja 100-leheküljelise 10 õppetunni jaoks ettenähtud õpiku kirjastamine oleks sulaselge raiskamise.

Teisest küljest on see ohtlik pretsedent. Koolid võivad hakata saama õpikuid ja õppematerjale, mida nad eales pole tellinud ja mida nad otseselt võib-olla ei vajagi.

Kolmandaks tagab sellise süsteemi puhul piisav altkäemaks vajalikule ametnikule ükskõik millise vahenduse firma kauba näiteks kaks korda kallima müügi. Raha läheb otse ministeeriumi eelarvest firma pangavarvele ja keegi ei saa teada, kui palju need õppevahendid tegelikult maksavad, mis maksumaksja rahaga kinni maksti ja koolidele saadeti.

See viimane ei ole pelgalt oletus, sarnast skeemi püüdsid ühed "ärimehed" ellu viia juba kaks aastat tagasi Eesti topograafilise kaardiga. Hinnaks pakuti 200 krooni eksemplar ja altkäemaksuks 1000 krooni.

Paraku ei võimaldanud siis sellise skeemi toimimist kehtiv süsteem ja äraostmatu ametnik. Kõige krooniks andis Riigi Maa-ameti igale koolile kaardi tasuta ja rohkem pole neid vahendajaid nähtud.

Riikliku täienduskoolitusega tegeleva asutuse loomine,

nagu seda oli omal ajal VÕT (Vabariiklik Õpetajate Täiendusteadusteaduste instituut), ei ole praeguses situatsioonis enam võimalik.

Esiteks eeldaks see äärmiselt kompetentseid "menüü" koostajaid ja garanteeritud kvaliteediga kursusi — oleks ju tegemist ilma mingi konkurentsita otse riigieelarvest tuleva raha kasutamise.

Teiseks vaatavad tänapäeval kõik tööandjad üsna hoolikalt, millega nende töötajad töötajast ja saadava palga eest tegelevad. Isegi kõrgkoolidest pole enam niisama lihtne lektoreid kutsuda, rääkimata juba erafirmadest. Kust ikkagi võetakse need inimesed, kes kursusi läbi viivad?

Praegu eksisteeriva süsteemi Haridustöötajate Koolituskeskuse näol on hetkeseisuni viinud härra **Enn Siim**,

kes nüüd on uus Kultuuri- ja Haridusministeeriumi asekancler. Kahe aasta-ga on selle väikese asutusega tekitatud riigile märkimisväärset kahju. Seda tõendab riigikontrolli koostatud akt, mida on nüüdseks piisava põhjalikkusega kajastanud enamik Eesti suuremaid päevalehti.

Iseasi, kas Haridustöötajate Koolituskeskust üldse mingiks süsteemiks võib pidada, kuna ta pole üial iseseisvalt funktsioneerinud.

Õpetajate täienduskoolituse osas on lahendus võrdlemisi lihtne. Kolm protsenti isiklikust palgafondist on iga õpetaja aastane täienduskoolituse raha, järelikult peaks ta ka ise otsustama, millist kursust valida. Või vähemalt peaks see otsustusõigus olema koolil.

Senikaua, kui Tallinnas püütakse otsustada, milline kursus on õpetajale hea, jääbki täienduskoolitussüsteem kahte jalga lonkama. Riik võib protsessi küll suunata, kuid mitte teha ettekirjutusi. Raha tellija käes looks koolitusturul situatsiooni, kus erinevad kõrgkoolid ja koolitusfirmad hakkavad klientide pärast konkureerima. Konkurentsil on teatavasti alati tervistav toime.

Kultuuri- ja Haridusministeeriumi lahkuvimist

on taotlenud eeskätt haridusnimesed, kultuuriinimeste häält pole eriti kuulda olnud. Lahkuvimine vähendaks hariduse finantse veelgi, rääkimata lisakuludest, mida tooks kaasa riigiparaadi suurenemine.

Mõtskleda võiks ka iseseisva Kultuuriministeeriumi funktsioonide üle — teatritele repertuaari ja kirjanikele lubatud teemaderingi ettekirjutamine loodetavasti sinna hulka ei kuulu.

Haridusministeeriumi taastamine tähendaks Riigi Kooliameti likvideerimist, kuna millegi muu baasil ministeeriumi teha pole. See omakorda tähendab riigile ainult lisakulutusi, näiteks vallandustoetuste näol. Eesmärk jääb aga saavutamata. Seda on juba ilmekalt tõestanud eelmised samalaadsed üritused.

Kui ühe asutuse töötajad teavad, et poole aasta pärast asutus likvideeritakse, siis vaevalt eriti innukalt tööd tehakse. Kui uus asutus luuakse, kulub umbes aasta, enne kui süsteem tööle hakkab.

Lühidalt — reorganiseerimise korral on haridustöötajate struktuurides järjekordselt oodata umbes 1,5 aasta pikkust "hapukurgihooaega".

Lisaks seab ametnikkonna politiseerimine praegused parteitunud ametnikud üsna tõsise eetilise valiku ette. Suur osa neist vaevalt erakonnamängu kaasa mängivad. Uued erakonnatruud ametnikud ei jõua aga veel asjatundjajaks saada, kui juba teistsugust erakonnatruudust vaja läheb.

Lõpetuseks tahaks soovida härra ministri-le ja tema nõuandjatele jõudu nende raskel ja tänamatul teel.

Hariduskonverentsi pöördumine valitsuse poole vihjab otseselt valimiste eel antud lubadustele õpetajate palgatõusu osas. Katet lubadustele pole aga kusagil näha. Ka plaan reorganiseerida ministeeriumi võib rahapuudusel takerduda.

Valijad on oma hääle andnud ja ootavad lubaduste täitmist. Kritiseerija ja kritiseeritava rollid on vahetunud. Nüüd on vaja näidata, et ka peale kritiseerimise ja eelkäijate otsuste tühistamise millegagi hakkama saadakse.